

Illustrasjon: Sureyya Aydin

Paul Gilroys doble bevissthet

I en samtid hvor dyrking av fantasier om renhet og etnisk og kulturell homogenitet på nytt er vendt tilbake, er det mer enn noen gang nødvendig å lese Paul Gilroy.

SINDRE BANGSTAD

SAMORA

Paul Gilroys liv og arbeider karakteriseres fremfor noe av hans motstand mot den typen essensialistisk tenkning som er så karak-

teristisk for 'rase'-tenkning før og nå. I Gilroys verden, som er forankret i det han karakteriserer som en 'planetær humanisme', er det nettopp det

Årets viktigste teaterstykket?

Siri, Yousef, Faten og Tor forteller sine sterke historier, som til sammen dekker utallige nyanser av dagens ekstremisme- og terrordebatt.

NORA WARHOLM ESSAHLI

SAMORA

«Utafor» Av Svein Tindberg i samarbeid med Just Unity.

Foto: Det Norske Teatret.

Scenografien på teaterstykket *Utafor* på Det Norske Teatret består av murer. En står støtt i bakgrunnen, og gir assosiasjoner til den israelske muren. Og Berlinmuren. Og til Trumps mur. Og til muren som står mellom hovedpersonene og det samfunnet de vekselvis kjemper for å være en del av og kjemper for å distansere seg fra. En flokk unge dansere river ned og bygger opp grå murer sammen med hovedpersonene underveis i forestillingen, i takt med at de dramatiske historiene fortelles.

Det er kun unge mennesker på scenen, og til sammen maler de et bilde av en hel generasjon. Gutten som går «fra IT til IS», AUF-jenta som drar på sommerleir uten å kjenne noen, den jødiske gutten som angripes i skolegården, og jenta som dropper ut av BI for å vende tilbake til det hun feilaktig tror er et mer åpent miljø på østkant-skolene, har alle på et vis noe grunnleggende felles. For ønsker vi ikke alle egentlig bare å være trygge, og å bli akseptert av det store fellesskapet?

Faten Al-Husseini har opplevd krig og bombeangrep i Irak, og massiv hets fra norske NRK-seere. Hun har all grunn til å være sint, og sint, det er hun. Hun

er faktisk helt rasende, og det er befriende å se på. Her er det plass til både sinne og sorg, og en god dose humor. Siris skildring av Utøya-massakren er ikke for sarte sjeler. Med sin uredde, åpne og brutale fortelling skrur hun tiden tilbake, og konfronterer oss alle med de verste konsekvensene av utenforskap og ekstremisme.

Når man lager politisk kunst, så er faren alltid der for at det blir en ensidig framføring av et budskap. Sånn er det ikke med *Utafor*. Regissøren lar hovedpersonene snakke fritt og upolert, akkompagnert av dans og visuelle effekter som rammer det hele inn på en slående og vakker måte.

Ekstremismen kan komme fra Anders, eller den kan komme fra IS. Skylden for utenforskap plasseres der den hører hjemme; hos fellesskapet som svikter, og som lar hatet vokse fram. Dette er kanskje årets viktigste teaterstykket. ☺

«Her er det plass til både sinne, sorg, og en god dose humor.»

kreative kunstneriske og intellektuelle potensialet i menneskelige møter og samhandling på tvers av kulturelle, geografiske og genremessige grenser som står i fokus.

Gilroy i Norge

I perioden 17.-20. april dette år var den britisk-karibiske forskeren Paul Gilroy tilbake i Norge for første gang på over femten år for en serie offentlige arrangementer på litteraturhusene i Oslo og Bergen og universitetene i Oslo og Bergen. 2018 markerer også at det er 25 år siden publiseringen av Gilroys klassiker *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness* på Harvard University Press. Gilroy, født på Londons østkant av en britisk-guyanesisk mor og en britisk far i 1956, er professor i amerikansk litteratur og afro-amerikanske studier ved Kings College i London i Storbritannia.

Han har de siste tredve årene vært blant de mest leste og siterte postkoloniale intellektuelle, har publisert en lang rekke viktige titler innen postkolonial teori, og har holdt professorater ved Harvard, Yale og London School of Economics.

Min vei til Gilroy

Men først – en personlig innrømmelse. Jeg kom sent til Gilroys arbeider. Det hadde blant annet sammenheng med min utdanning innen sosialantropologi i Norge, hvor ideer om kunnskapsmessig og disiplinær 'renhet' på 1990-tallet betydde at vi som unge studenter på 1990-tallet leste et pensum som i stor grad utelukket vitenskapelige arbeider innenfor den disiplinært uklare kategorien 'kulturstudier' eller altså 'cultural studies.'

Datidens sosialantropologiske puritanere var nok kulturstudier en i overkant hybrid og uren disiplinær tradisjon til å inngå som del av hva de foreleste i og anbefalte av faglitteratur. Denne avvisende holdningen passer i grunn Gilroys case nokså godt, gitt at Gilroys mangesidig, og mangesidig rettede, kritikk også i mange år har vært rettet mot enhver form for essensialisme, i nåtiden som i fortiden, og at hans arbeider lenge har overskredet alle former for disiplinær grensemarkering. Så selv om jeg er nokså sikker på at Gilroys kritiske impulser hadde trengt inn også i antropologiske forståelser på det tidspunkt jeg selv begynte å studere antropologi på 1990-tallet, så er jeg også ganske sikker på at jeg aldri leste Gilroy som ung antropologistudent.

Det var faktisk Gilroy som oppsøkte meg, ikke jeg ham. Bakgrunnen for min mangeårige kontakt med ham var en fullstendig uventet e-post fra en Prof Paul Gilroy som kort tid etter den norske høyreek-

stremisten Anders Behring Breiviks terrorangrep i Oslo og på Utøya den 22. juli 2011 hadde lest et essay om dette jeg publiserte i det nettbaserte britiske tidsskriftet *Open Democracy*.

Gilroy er nemlig ikke bare teoretisk og metodologisk en mann som bærer i seg whitmanske 'mangfoldigheter', han er også et utmerket eksemplar av en i tiltakende grad sjelden art, nemlig den offentlige intellektuelle som kombinerer aktivisme med forskning, og har i mange år vært en av de mest sentrale bidragsyterne til nettopp *Open Democracy*.

Å lese *The Black Atlantic*

Det var med andre ord ikke før i 2011 jeg selv for alvor begynte å lese Gilroys arbeider. Det som tiltrakk meg i hans arbeider fra 1980- og 90-tallet, skrevet i en politisk og samfunnsmessig kontekst av en utbredt ide om at for lengst diskrediterte ideer om 'rase', etnisitet og nasjonalitet nå var begravet en gang for alle, var Gilroys krasse kritikk av denne typen essensialisme. Og hans forsøk på å rekonstruere utviklingen av svart transatlantisk politisk tenkning på en måte som tok dens dynamiske forhold til euro-amerikansk tenkning i betraktning.

Ikke slik å forstå at dette ikke hadde vært forsøkt før: bemerkelsesverdige monumenter over liknende forsøk finnes i arbeidene til CLR James, Frederick Douglass, W. E. B. Du Bois og Eduard Glissant. For den trinidadiansk-fødte historikeren CLR James hadde alt i sin klassiske monografi om Touissant L'Ouverture og

den svarte slaver revolusjonen i dagens Haiti i *The Black Jacobins* fra 1938 demonstrert hvordan svarte håp om og kamper for fundamentale rettigheter og friheter måtte betraktes som del av en global intellektuell og politisk historie.

Tidspunktet for Gilroys arbeide med *The Black Atlantic* var selvsagt en tid karakterisert av betydelig optimisme knyttet til potensialet for solidaritet på tvers av historiske grenser knyttet til 'rase', klasse og nasjonalitet. Den ble nemlig skrevet i en kontekst av euforien etter Berlinmurens fall i 1989, og den gradvise og forhandlede avviklingen av apartheid i Sør-Afrika etter 1990.

Hybriditet, kreolisering og globalisering

Gilroys *The Black Atlantic* har av intellektuelle på den radikale venstresiden ofte blitt anklaget for å målbære en ubehersket entusiasme for, og feiring av, begreper som 'hybriditet' og 'kreolisering' og 'globalisering' som i etterkant har vist seg lett å instrumentalisere for nyliberal tenkning og prosjekter. Men jeg har for å være ærlig enda til gode å finne

«Gilroy er (...) klar på at den enkle intellektuelle øvelsen det er å erstatte begreper som 'rase' med 'etnisitet' eller 'kultur' på langt nær er tilstrekkelig til å få bukt med de underliggende populære kategoriene og forestillingene som inndeles grupper av mennesker i et hierarki.»

gode argumenter for en slik avvisning i *The Black Atlantic*. For det er i denne boken ganske enkelt en for sterk følsomhet knyttet til den historiske byrden den 'rasialiserte terroren', som karakteriserer hvitt overherredømme og dens spor i nåtiden, til at dette kan fungere som en tekst-tro fremstilling av Gilroys egen tekst.

For Gilroy understreker alt på side 2 at begreper som 'kreolisering' og 'hybriditet' nettopp er «ganske så utilfredstillende måter å navngi prosesser knyttet til kulturell mutasjon og hvileløs diskontinuitet som overskrider en rase-diskurs og motsetter seg innramming av aktørene selv.» Han er avvisende til «overskridelsene i anti-politisk poststrukturalisme generelt sett og dekonstruktiv litterær kritikk spesielt» (BA, side 43), kritisk til «en lettvent postmodernisme [som] angriper både rasjonalitet og universalitet gjennom en åpenbar og banal relativisme» (BA, side 45), og negativ til en «retorisk anti-humanisme som ganske enkelt trivialisierer potensialet i det negative» (BA, side 55).

Videre advarer Gilroy her eksplisitt mot en bestemt intellektuell «avsmak for ubehagelige spørsmål knyttet til klasse og makt» (BA, side 100), og mot å overse «den uforminskede makten i rasismen selv, og [mot] å oppgi de svarte massene som fortsatt forstår sin levde særegenhet gjennom det denne [rasismen] gjør mot dem» (BA, side 101).

Gilroys analyse – på et idémessig plan

Det vil imidlertid være riktig å si at Gilroys egen analyse i det store og det hele beveger seg på et idémessig plan. I likhet med sin mentor Stuart Hall, stiller Gilroy seg kritisk til det man kan karakterisere som 'Little-Englander'-varianten av den marxistiske utgaven av 'det nye venstre', slik den representeres av den innflytelsesrike britiske marxistiske historikeren E. P. Thompson. For Thompsons uartikulerte nasjonalisme og entusiasme for 'sosialisme i ett land' ga, som det også fremgår av Stuart Halls innsiktsfulle posthume memoarer *Familiar Stranger* (Allen Lane, 2016), lite rom til å tenke analytisk i andre termer enn klasse.

Gilroy er også avvisende til marxistisk-deterministiske ideer om historiens fremoverskridende og kontinuerlige fremskritt, som ofte har ment at svarte erfaringer med slaveri og rasialisert terror er blitt sett på som vilkårlige snarere enn sentrale faktorer i svarte historier om undertrykkelse og underkastelse. Det er etter alt å dømme dette som har fått Gilroys mer marxistisk-deterministisk orienterte lesere til å bevege seg like ut i misvisende fremstillinger av hans arbeider.

'Rase', 'etnisitet' og 'kultur'

Gilroy er, som sin mentor Hall i hans posthumt utgitte W. E. B. Du Bois-forelesninger i *The Fateful Triangle: Race, Ethnicity, Nation* (Harvard University Press, 2017), klar på at den enkle intellektuelle øvelsen det er å erstatte begreper som 'rase' med 'etnisitet' eller 'kultur' på langt nær er tilstrekkelig til å få bukt med de underliggende populære kategoriene og forestillingene som inndeler grupper av mennesker i et hierarki basert på mer eller mindre vilkårlige karakteristika, og som forblir så sentrale i nåtidens rasisme.

«Det er betydningsfullt at før konsolideringen av den vitenskapelige rasismen fant sted i det nittende århundre, så ble begrepet 'rase' brukt nærmest på samme måte som ordet 'kultur' brukes på i dag, noterer Gilroy på side 8 av *The Black Atlantic*. Gilroys langvarige og skarpe kritikk av rasialiserte måter å tenke på – og uavhengig av hvorvidt disse tenkemåtene kolporteres av hvite eller svarte – i *The Black Atlantic* – er da også noe Gilroy videreutvikler i sin bok *Against Race: Imagining Political Culture Beyond The Color Line* (Harvard University Press, 2002).

«Før konsolideringen av den vitenskapelige rasismen fant sted i det nittende århundre, så ble begrepet rase brukt nærmest på samme måte som ordet kultur brukes på i dag.»

Hva mener så Gilroy å betegne med 'the black Atlantic'? Med dette begrepet viser Gilroy til en langvarig, transnasjonal og diasporisk intellektuell og kunstnerisk tradisjon som står i en kontinuerlig og kreativ dialog med euro-amerikansk tenkning. Denne tradisjonen, som Gilroy mener å kunne identifisere i arbeidene til den afro-amerikanske sosiologen og borgerrettighetsaktivisten W. E. B. Du Bois, så vel som i populærmusikken til en Bob Marley,

motsetter seg begrensningene i et rent nasjonalstatlig perspektiv, og begrensninger i forestillinger om 'rase', etnisitet og særegenhet.

Gilroy som feminist

Gilroy utmerker seg også ved å være en postkolonial tenker som er svært opplest om og i feministisk teori. Han demonstrerer en klar bevissthet om farene ved at såkalt 'afrosentrisk tenkning' bare ender opp med å ofre svarte kvinners krav på like rettigheter og verdighet på alteret til den ønskede gjenreisningen av en svart maskulinitet.

Hvorfor lese Gilroy?

I en tid hvor vi nærmest daglig bombarderes av mer eller mindre subtilt kodete meldinger – ikke minst på sosiale medier – fra aktører som dyrker og fremmer renhetsideologier og fantasier, rasisme og diskriminering, er det viktigere enn noensinne å lese tenkere som setter oss alle i stand til å yte intellektuell og politisk motstand mot renhetsideologiene. Paul Gilroy er i aller høyeste grad en slik tenker. ☉

Annonse:

mela

FESTIVALEN

GRATIS

17.-19. AUGUST 2018

RÅDHUSPLASSEN, OSLO

mela.no // facebook.com/melaoslo

FAIZ ALI FAIZ

ATTAULLAH
ESAKHELVI
& SANWAL
ESAKHELVI

GRUNERLØKKA MUSIKKORPS
KINETIKA BLOCO + NORDIC DHOL
VIBES + FAMILY REGGAE SAMBA

ASHRAF SHARIF KHAN

HKEEM

UNITY
CREW

B o w s k i
QUEEN OMEGA

AKBAR
ALI

RAFAQAT ALI KHAN &
Bollywood Brass Band

BAKHT ALI AAR MAANTA

TRILOK GURTU

Nils Petter Molvær

LADYSMITH
BLACK

MAMBAZO

PASHA

PANJABI HIT SQAUD

Busi Ncube
RAXSTAR

SAIN ZAHOR

IVAN
MAZUZE

FIRE KLUBBSCENER!
Capoeira Cordão de Ouro

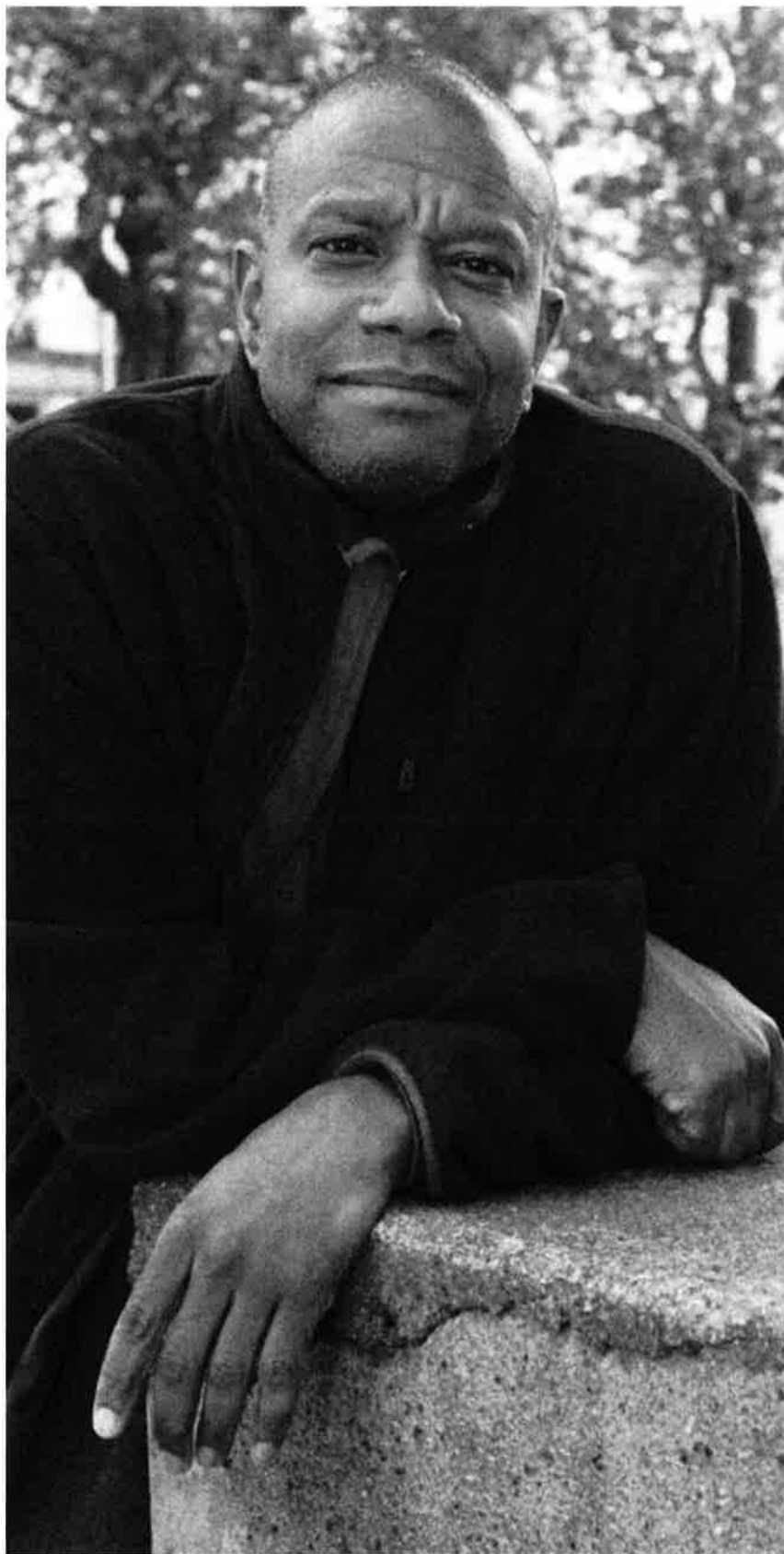
EN FESTIVAL FOR HELE FAMILIEN!

ANSIKTSMALING • MUSIKKVERKSTED
MAT FRA HELE VERDEN • SPINN SIRKUS
DANSEWORKSHOPS • MUSIKALSK EVENTYR

melahuset
SAMORA

KULTUR
MÅDET
ETATEN
2017/18

Paul Beattys «*The Sellout*» ble avslått av 18 forlag i Storbritannia før den ble antatt. Senere vant han Bookerprisen for samme bok. Den er nå er oversatt til norsk som «*Meg mot røkla (eller Amerikas forente stater)*».

Foto: Hannah Assouline

Mo' Beatty Blues

Paul Beatty er ikke med på at det finnes en spesifikk form for afroamerikansk litteratur. Selv om forfatterne med denne bakgrunnen settes i separate hyller i amerikanske bokhandler. Som ellers i USA dannes det ghettoer, også av bøker.

ENDRE DALEN

SAMORA

Beatty er den fremste afroamerikanske skjønnlitterære forfatter i sin generasjon, med blant annet National Book Critics Circle Award på merittlista, for *The Sellout*. Ikke minst var han den første amerikaner til å vinne Bookerprisen for samme bok – en prestisjefylt utmerkelse tidligere kun forunt forfattere fra Det britiske samveldet, som Salman Rushdie, John Berger og Kazuo Ishiguro. Det er godt mulig at han har vært med på å rette fokus mot andre forfattere, som Colson Whitehead, som også har operert i skyggen av sine hvite amerikanske forfatterkollegaer.

Besøk i Oslo

I april var Beatty i Oslo for å lansere den norske oversettelse av den grovt satiriske romanen *The Sellout*, eller *Meg mot røkla (eller Amerikas forente stater)*, som den heter på norsk.

I boka gjenopprettes raseskillet i en tenkt bydel i Los Angeles, og boka utforsker så mange hysteriske idéer at man tar seg i å skjønne at boka ble avslått av 18 forlag i Storbritannia før den ble antatt. I Norge – som i mange andre land – har Beatty siden sin 22 år gamle debutroman, *The White Boy Shuffle*, opparbeidet seg en trofast kult med fans som inkluderer alt fra rapper Lars Vaular til TV-programleder og Turboneger-bandleder Thomas Seltzer.